

Checklist voor leermiddelen financiële educatie

Toelichting

Doel en doelgroep

Om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van leermiddelen voor financiële educatie heeft SLO/KCL een lijst met criteria opgesteld. Deze criteria kunnen door aanbieders/ontwikkelaars (banken, financiële instellingen, educatieve uitgevers etc.) gebruikt worden als referentiekader bij het ontwikkelen van nieuwe leermiddelen voor financiële educatie, of voor het toetsen van bestaande leermiddelen op de wijze waarop zij financiële educatie aan de orde stellen. Ook kunnen de criteria gebruikers (docenten, begeleiders etc.) helpen om er achter te komen welke leermiddelen in een bepaalde situatie voor hen het meest passend zijn. De criteria bieden voor al deze doelgroepen een handreiking bij het selecteren, ontwerpen en evalueren van nieuwe en bestaande leermiddelen. Het zijn aandachtspunten voor evaluatie en ontwikkeling, maar geen kwaliteitskeurmerk voor financiële educatie zal zodanig. Goed onderwijs in financiële educatie vraagt in de praktijk veel meer, zoals een actieve rol van de docent en een structurele inbedding van financiële educatie in het lesprogramma.

Aanleiding

Begin 2009 is de 'Basisvisie Financiële Educatie'¹ in opdracht van CentiQ ontwikkeld. Het Platform CentiQ, Wijzer in geldzaken, heeft als doel de financiële kennis en vaardigheden van de consument te verbeteren en een actieve houding te stimuleren, zodat consumenten bewuste financiële keuzes kunnen maken. In de Basisvisie zijn een aantal, minimaal te behalen, leerdoelen financiële educatie per leeftijdscategorie en schoolsoort geformuleerd. Specifiek voor het onderwijs is de Basisvisie als leerplankader van belang, omdat in dit leerplankader de aansluiting is gezocht met kerndoelen en eindtermen van bestaande vakken. Daarmee kan het onderwerp straks door leraren gemakkelijker worden ingepast in bestaande lessen. Want wat CentiQ graag in het onderwijs wil bereiken is dat leraren gemakkelijker financiële educatie (FE) kunnen inpassen in het lesprogramma. Daarnaast vormen de leerdoelen in het leerplankader een leidraad voor activiteiten die partners van CentiQ in en na 2009 ondernemen richting het onderwijs, jongeren en ouders.

In 2009 zijn door CentiQ specifiek voor het programmaonderdeel 'Jong geleerd is oud gedaan'² een tweetal belangrijke activiteiten in het onderwijs geïnitieerd;

1. een pilot financiële educatie in het basisonderwijs (Utrecht e.o.), het vmbo (in Noord Limburg) en het voortgezet speciaal onderwijs (West Nederland)
2. een analyse van 20 leermiddelen (lespakketten en methoden) op hun bijdrage aan de leerdoelen financiële educatie.

Inbedding in de onderwijspraktijk

Voorlopige resultaten van deze activiteiten laten zien dat leraren het belang van financiële educatie ten eerste onderkennen. Wel ervaren zij problemen bij het inpassen van deze nieuwe educatie omdat:

1. financiële educatie niet in het wettelijk kader (kerndoelen, eindtermen cq. competenties) is verankerd
2. niet expliciet is aangegeven bij welk(e) vak/(ken) de onderwerpen van financiële educatie aangeboden kunnen worden (samenhang, integratie)
3. de onderwerpen van deze educatie (meestal) nog geen impliciet onderdeel zijn van een methode.

Aan het oplossen van deze tekortkomingen willen de Basisvisie, de pilot op scholen, de analyse van de leermiddelen en deze checklist een bijdrage leveren.

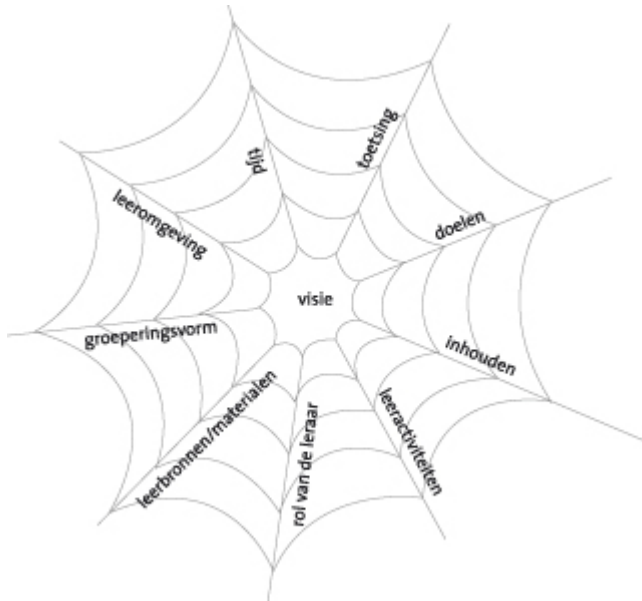
¹ Basisvisie Financiële Educatie, Leerplankader voor ontwikkeling en implementatie, CentiQ, Wijzer in geldzaken 2009

² Actieplan Wijzer in Geldzaken, CentiQ, 2008

Opzet van de checklist

Bij de ontwikkeling van deze checklist is gebruik gemaakt van de verworvenheden en uitkomsten van de eerder genoemde activiteiten. De lijst bestaat uit tien onderdelen, die elk één aspect van een leerplan of leermiddel verbeelden. Deze tien elementen van een leerplan worden vaak gevisualiseerd in het curriculaire spinnenweb. Met dit curriculaire spinnenweb kan de samenhang tussen de diverse onderdelen van een curriculum geïllustreerd worden. Het curriculum bestaat uit tien verschillende onderdelen, met een onderlinge afhankelijkheid, te weten: (basis)visie, doelen, inhoud, leeractiviteiten, rol van de leraar, leerbronnen/materialen, groeperingsvorm, leeromgeving, pft, toetsing.

Curriculaire spinnenweb (Leerplan in ontwikkeling³)

Bij elk van deze onderdelen zijn criteria geformuleerd. In cursief zijn daarbij soms, ter verduidelijking, nadere specificaties opgenomen. De lijst is niet voorschrijvend en ook zeker niet uitputtend. Voor commentaar en aanvullingen is de lijst voorgelegd aan enkele leraren en deskundigen van financiële- en onderwijsinstellingen.

We hopen dat deze criteria een bijdrage zullen leveren aan de ontwikkeling en het gebruik van goede en effectieve leermiddelen voor financiële educatie.

2009, SLO/KCL (Kenniscentrum leermiddelen)
José Lodeweges, Simone Schippers, Ruud van Uffelen, Christine Volkering

³ Leerplan in ontwikkeling, SLO, 2009

Checklist voor leermiddelen financiële educatie

Doelen

- Er is aangegeven vanuit welke visie op financiële educatie het leermiddel is ontwikkeld.
- Er zijn doelstellingen bij het leermiddel geformuleerd.
- Er is aangegeven bij welke kerndoelen/eindtermen/competenties het leermiddel aansluit, en welke bijdrage het leermiddel aan deze doelen en competenties levert.
- Er zijn leerdoelen bij de lessen geformuleerd. *Bijvoorbeeld: Aan het eind van deze les weten leerlingen wat lenen is (Kennis en inzicht); kunnen leerlingen keuzes maken tussen sparen en uitgeven (Vaardigheden); zijn leerlingen zich bewust van de invloed van reclame op hun keuzes (Bewustzijn).*

Inhouden

- De inhoud van het leermiddel sluit aan bij de leerdoelen uit de Basisvisie Financiële Educatie voor wat betreft het onderdeel Kennis en inzicht (voor de betreffende doelgroep).
- De inhoud van het leermiddel sluit aan bij de leerdoelen uit de Basisvisie Financiële Educatie voor wat betreft het onderdeel Vaardigheden (voor de betreffende doelgroep).
- De inhoud van het leermiddel sluit aan bij de leerdoelen uit de Basisvisie Financiële Educatie voor wat betreft het onderdeel Bewustzijn (voor de betreffende doelgroep).
- Er is aangegeven binnen welke vakken/domeinen de inhoud van dit leermiddel te integreren is.
- Als het leermiddel geen onderdeel van een methode vormt dan is expliciet aangegeven waar de inhoud van dit leermiddel ter vervanging van een (deel van een) methode kan worden ingezet.

Leeractiviteiten

- Het leermiddel is interactief (*nodigt uit tot dialoog, interactief werken bijvoorbeeld door ict*).
- Het leermiddel bevat een variatie aan uitdagende en activerende werkvormen (*zoals: onderzoek uitvoeren, interview houden, presentatie geven*).
- Het leermiddel bevat activiteiten die leerlingen uitdagen een eigen mening te vormen.
- Het leermiddel biedt activiteiten/mogelijkheden die leerlingen uitnodigen tot het nemen van eigen initiatief (*zoals het opzetten van een actie bijvoorbeeld voor een goed doel*).
- De leeractiviteiten van het leermiddel sluiten aan bij de beleavingswereld van de doelgroep (*bijvoorbeeld door speelse of interactieve werkvormen*).
- De leeractiviteiten van het leermiddel sluiten aan bij het niveau en het taalgebruik van de doelgroep.
- Het leermiddel biedt aanwijzingen/mogelijkheden voor differentiatie (*er wordt rekening gehouden met verschillen tussen leerlingen*).

Rol van de leraar

- Bij het leermiddel is een handleiding/toelichting voor de leraar.
- De handleiding bevat achtergrondinformatie en concrete aanwijzingen voor de uitvoering van de lessen.

Leerbronnen/materialen

- Er is expliciet aangegeven voor welke doelgroep (schooltype-leerjaren) het leermiddel is ontwikkeld (*dus niet alleen: 'voor jongeren'*).
- Er wordt gebruik gemaakt van (aanvullende) digitale leermiddelen (ICT) die goed toegankelijk zijn.
- Het digitale leermiddel is in te passen in de elektronische leeromgeving (elo) van een school.
- In het leermiddel zijn verwijzingen naar overige, voor financiële educatie interessante, informatiebronnen opgenomen (*zoals Nibud, Consumentenbond*).
- Het leermiddel heeft een aantrekkelijke vormgeving.

Groeperingsvorm

- De groeperingsvormen tijdens de les(en) worden vermeld (*klassikaal, werken in groepjes, individueel, tweetallen*).
- Het leermiddel kent mogelijkheden voor zelfstandig werken in de lessen.
- Het leermiddel geeft informatie die de leerling nodig heeft om zelfstandig met verwerkingsopdrachten aan de slag te gaan.
- Het leermiddel biedt mogelijkheden voor samenwerkend leren (*samenwerken en discussiëren met klasgenoten*).

Leeromgeving

- Ouders worden bij het werken met dit leermiddel betrokken (*bijvoorbeeld door suggesties voor een ouderavond, nieuwsbrief, samen opdrachten uitvoeren etc.*).
- In het leermiddel zijn aanwijzingen opgenomen voor het betrekken van de 'buitenwereld' (*zoals bezoek aan een bank of museum, gastlessen, deskundigen*).
- In het leermiddel zijn aanwijzingen opgenomen voor het gebruik van media (*krantenartikelen, folders, tv-reclames bijvoorbeeld over leningen*).

Tijd

- Er wordt een tijdsindicatie voor het werken met het leermiddel gegeven (per les of totaal).
- Indien het leermiddel tijdsgebonden is dan wordt dat aangegeven (*bijvoorbeeld: 30 september Wereldspaadag, tijdelijke tentoonstelling etc.*).
- Het leermiddel is niet te snel gedateerd maar wordt up-to-date gehouden (*dus geen afbeelding van de Postbank*).

Toetsing

- Bij het leermiddel zijn mogelijkheden om te toetsen, observeren en/of evalueren. *Of is duidelijk aangegeven welke opbrengsten/leereffecten verwacht kunnen worden aan het eind van de les(sen).*
- Het leermiddel biedt andere instrumenten om het leerresultaat te toetsen (*bijvoorbeeld een (digitaal) portfolio*).

Overige criteria

- Er wordt aangegeven waar het leermiddel te verkrijgen/bestellen/downloaden is.
- Er is aangegeven of en hoeveel kosten aan het leermiddel verbonden zijn.
- Het leermiddel is in de praktijk uitgetest (bij de betreffende doelgroep).
- Het leermiddel is geen reclamemateriaal; het doel van het leermiddel is niet het promoten van een bedrijf (bank, verzekeraar etc.)